

Саша М. ЂУКИЋ*
Универзитет у Источном Сарајеву
Педагошки факултет, Бијељина

Оригинални научни рад
Примљен: 30. 3. 2026.
Прихваћен: 15. 6. 2026.

ОСВРТ НА УСПОСТАВЉАЊЕ НОРМЕ И РЕВИЗИЈУ ПРАВОПИСА СРПСКО-ХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ У ПЕРИОДУ АУСТРОУГАРСКЕ ОКУПАЦИЈЕ

У раду се анализирају поводи и резултати рада правописних комисија које је покретала Земаљска влада Босне и Херцеговине 1883, 1892. и 1912. године, а које се односе на ревизију Вук-Даничићевог фонетског правописа и употребе писма. Тим поводима Земаљска влада је организовала рад комисија и проводила анкете којима је настојала да ријеши језичко питање у БиХ. Главни покушаји су тежили доказивању и потврђивању језичке посебности у БиХ, независној од њеног окружења, и инаугурацији *босанског језика*, што би на крају одредило и формирало *босанску нацију* у саставу Аустроугарске монархије.

Кључне ријечи: правопис, БиХ, Аустроугарска монархија, српско-хрватски језик, босански језик.

1. Турски вакат – незванично прихватање Вук-Даничићевог фонолошког принципа и ћирилице. Одавно је утврђено да је Босна и Херцеговина била прва јужнословенска област која је у јавну употребу увела Вук-Даничићев фонолошки¹ правопис и реформисану ћирилицу, 1866. године. Од престанка рада Горажданске штампарије 1523. па до 1866. године у БиХ не ради ни једна штампарија.² Духовни живот домаћег хришћанског становништва под османлијском влашћу развија се у усменом облику, а писменост је, уколико се уопште тако може назвати, одржавана и развијана само за црквене потребе. Муслиманско (исламизирано) становништво своју писменост

* djukic55@gmail.com; ORCID: 0009-0009-8219-4796

¹ У раду се равноправно користе фонолошки и фонетски правопис. Други се употребљава само гдје се наводи цитирани текст, а први се користи као фреквентнији термин у србистици.

² Горажданску штампарију су основала браћа Теодор и Ђурађ Љубавић 1519. (или 1520) у Венецији, али врло брзо је премјештена у цркву Светог Георгија у Супотници, близу Горажда. Штампарија ради до 1523. године.

развија у мектебима и медресама, гдје се изучавају текстови из Курана на турском и арапском језику. Школовање младежи за потребе трговине одвија се у сусједним земљама и преко ових „ђака” у босански вилајет стижу напредније идеје.

Тешки услови живота и небрига државне управе према неисламском становништву паралишу развој писмености и формирање званичне језичке политике у БиХ. Ситуација се знатно мијења реформом Османског царства, кроз коју Топал Осман-паша оснива прву штампарију у Босанком и Херцеговачком вилајету.³ Штампарија у Сарајеву прве листове објављује двојезично: на српском (ћирилицом) и турском (*алхамијато израз*⁴) језику. Јавном употребом ћирилица убрзо постаје званично писмо администрације (Окука 2006: 63). Али, чак ни након овог „културног буђења”, у турско вријеме нема „посебних прокламација или законских аката којима се регулише (службена) употреба језика” (Шипка 2001: 25).

Доласком аустроугарске власти у БиХ (1878) интересовање за употребу нормираног језика и формирање језичке политике биће интензивирано „јер је језик имао да послужи као једно од најважнијих средстава за конституисање босанске нације” (Краљачић 1987: 230).⁵ Непосредно по окупацији, (не) званични назив *српски језик* се врло брзо мијења; од првобитног *хрватског* (1879), преко *земаљског* (1879) и *босанског* (1882), долази се до коначног и устаљеног назива *српско-хрватски* (1907). Употребу званичног назива језика пратила је и употреба писма. Под управитељством генерала Филиповића⁶ латиница потискује ћирилицу, иако је, непосредно прије овог времена, ћирилица имала званичну употребу паралелно са турским писмом. Замјењивањем назива *хрватски* са *земаљски*, тј. *босански језик*, ћирилица у школској употреби добија равноправни статус са латиницом (Јузбашић 1973: 12).

2. Година 1883: прва ревизија правописа (званично утемељење Вук-Даничићевог правописа). По успостављању званичног назива *босански језик* власт активно ради на развоју образовног система. Осим професионалних школа, које је затекла окупациона власт, Влада интензивира отварање комуналних (тј. државних), интерконфесионалних школа. Први проблем који прати ову акцију били су уџбеници, нарочито они за националне предмете (историју, географију, матерњи језик и књижевност). Надомјештање потребних уџбеника за наставу уџбеницима из Хрватске није дало

³ Ферманом о *Уставном закону за вилајет босански* из 1865. обавезују се вилајетске власти да отворе штампарију. Детаљније в. у Х. Куна (1981: 27).

⁴ Алхамијато израз је текст написан прилагођеним арапским писмом на језику који није арапски. У БиХ су муслимани на алхамијато изразу стварали значајну алхамијато књижевност. Међутим, затвореност и употреба овог израза у мањој групацији, његова оптерећеност карактеристикама других, потпуно страних, језика и приступачнији новоштокавски говори локалног становништва представљају главне узрочнике зашто овај израз није (п)остао званични језик Бошњака. Детаљније о овоме в. у Окука (2006: 61–64).

⁵ Изолација БиХ од сусједних утицаја, првенствено Србије и Црне Горе, као и идеја о стварању *босанске нације*, требало је да послужи урастању БиХ у Монархију и да спријечи евентуално босанскохерцеговачко интегрисање у једну ширу панславистичку заједницу.

⁶ Јосип Филиповића је аустроугарски генерал поријеклом из Лике, који је био на челу аустројских трупа које су окупирале БиХ, а касније је краће вријеме био и њен управитељ.

одговарајући резултат, јер су неки садржаји одударали од програмских поставки о *босанској нацији* коју је форсирала Земаљска влада. Осим тога, све је више било приговора од муслимана и православних на садржај уџбеника и на етимолошки правопис који је био туђ чак и босанским Хрватима. Оваква ситуација приморава Земаљску владу (1882) да припреми нове уџбенике који ће, првенствено, бити у складу са њеном освајачком политиком, али и који ће привидно да задовоље и умире домаће становништво. Први проблем који треба том приликом ријешити јесте употреба правописа, односно успостављање званичне нормe која ће бити обавезујућа у употреби језика. Као што је већ речено, до доласка окупационих власти у БиХ већ је заживјела „штампана ријеч” и завладао Вук-Даничићев фонолошки правопис, али у писању и даље постоје одређена колебања⁷, што приморава Земаљску владу да се „одреди” и определи према дотадашњој, додуше не тако дугој, правописној традицији. Формирањем стручне комисије⁸ (1883), која ће да процијени и предложи начин писања, Влада покушава да дефинише званичну употребу језика у образовању. Сагледавши рад комисије, али само са аспеката који су јој ишли у прилог, Влада препоручује Заједничком министарству финансија у Бечу да одобри употребу Вук-Даничићевог фонетског правописа и равноправну употребу оба писма.⁹

Са нормативног аспекта, ова Влатина акција је апсолутно оправдана јер је развој језичке нормe ишао у правцу језичке унификације вуковског типа и напуштању загребачке филолошке школе. Међутим, постоје и други разлози због којих се Влада опредељује за ова правописна рјешења, а могу се сврстати у двије групе:

⁷ Најзначајнија колебања се јављају у погледу: ијекавске нормe; повременим славјано-српским или латинским особинама; великој употреби турцизама; присуству дијалекатских особина; недоследности у рефлексии *jata*; нестандартна употреба африката и сл.. Детаљније о овоме в. у Куна (1981: 30–52).

⁸ Папић (1973: 424) сматра да је Комисија почела са радом 1883, али нема поузданих извора који би апсолутно то потврдили, и да је радила више година, одржавши осамдесет сједница. Комисију су сачињавали владин представник Коста Херман и представници све три религије: Ђорђе Николајевић, Мухамед Капетановић, Милош Мандић, Никола Кашиковић, Незир Шкаљић, Ђуро Бујхер, Јефтан Деспић и Антоније Јефтанић.

⁹ Како је та „равноправност” писама изгледала у пракси и која је права политичка позадина те „равноправности”, најбоље говоре свједочења: „У принципу ћирилица је важила само за Србе, док је латиница намијењена Хрватима и Муслиманима” (Папић 1973: 441). Или: „Утврђујући какву-такву равноправност латинице и ћирилице у школској употреби, прописано је да католици и Муслимани обавезно прво уче латиницу, а православни ћирилицу. Так од 1910. дозвољено је родитељима Муслимана и Јевреја да се определије да ли ће им дјеца прво учити латиницу или ћирилицу, али на њихов изричит захтјев. Слично овој пракси, сви документи за наставни кадар писани су латиницом, као и свједочанства за католичку и муслиманску дјецу, док су за православне писана ћирилицом. Тако је употреба ћирилице у школи била знак формалне једнакости, али и уједно и инструмент раздвајања становништва” (Папић 1972: 14). Да би власт спрјечила опстанак идеје да Срби могу бити и других конфесија (нарочито муслимани) и да би направила „уступак” православном становништву, одобрава оснивање *српских православних црквено-пјевачких друштава*. Позадина овог уступака је била да се Српство, као национална идеологија, поистовјети само са православљем, односно, да припадници других конфесија (мухамеданци и католици) не осјећају Српство као свој национални идентитет, чиме би се негативно утицало на укоријењење идеологију да српску нацију у БиХ чине три конфесије” (Краљачић 1987: 154).

а) прву (јавну) групу чине разлози који афирмишу окупациону политику, чинећи је тако „добронамјерном и афирмативном” за културни развој БиХ, а то су: 1) „Иако је млађи, овај правопис је већ нашао у јужнословенској литератури чврсто тле, а његове присталице су многи литерарни корифеји Вук Карацић, Даничић, Миклошич, Будмани, Врчевић, Љубиша и други” (Папић 1973: 423); 2) фонолошки правопис је прихватила и ЈАЗУ из чега се може видјети да ће овај правопис све више улазити у употребу и да ће етимолошки метод бити сасвим потиснут (*ibidem*); 3) „у свим дјелима писаним ћирилицом употребљава се фонетски правопис, па би увођењем етимолошког са ћирилским писањем било искључено” (*ibidem*), што би изазвало негодовање српског становништва и њихово бојкотовање употребе уџбеника; 4) „православних је у Босни и Херцеговини највише и имају много смисла за културу, а дијелом имају и добре конфесионалне школе, па се стога мора водити рачуна о задовољавању овог елемента” (*ibidem*); 5) фонетски правопис је више распрострањен од етимолошког.

б) другу (прикривену) чине разлози за остварења општих циљева окупације, а то су: 1) фонетски начин писанја употребљаваће се и у писању латиницом, чиме би се постигло да се православно становништво више него раније приближи латиници (АБХ, No. 2513/1883), чиме је Влада „рачунала да фонетским правописом отвори пут ненаметљивом ширењу латинице и потискивању ћирилице код православних, што би допринијело отупљивању њиховог националног осјећајња” (Краљачић 1987: 233); 2) одбацивањем етимолошког начина писанја БиХ се „дистанцира” од Хрватског утицаја, а кроз остале суштинске поступке (нпр. ћирилица је званично равноправна са латиницом у настави, али писмо спољног саобраћаја¹⁰ је искључиво латиница, док је званични језик унутрашњег саобраћаја њемачки) да остане ван српског утицаја (уп. Јузбашић 1973: 12–16). Оно што је важно овом приликом нагласити јесте да је избором фонетског правописа ријешен само основни проблем, а нормативни проблеми и дилеме у области морфологије, синтаксе, лексике и сл. остали су потпуно отворени.

Коментаришући рад комисије, Љубоје Длустуш, Владин савјетник за школе, пише у *Босанској вили* да се током вишегодишњих ревизија уџбеника Комисија бавила питањима правописа, али да је Влада све отвореније инсистирала на „босанским (језичким – уметнуо С.Ђ.) особеностима са што мање заједничког што је долазило из окружења”. Комисија је добила препоруку да се дијалекатске особине *јужног нарјечја* подигну на ниво самосталног језика, а да се синоними са истока или запада потпуно избјегавају. А језички узор који су послужили Комисији за нормирање били су: Вуков *Рјечник*, Вукове и Врчевићеве *Приповијести*, Даничићеви *Облици*, *Синтакса* и превод *Старог завјета* (*Босанка вила*, 1910: 221). Двије године касније (1885)

¹⁰ Језик спољног саобраћаја је језик комуникације који користи управа у кореспонденцији са домаћим становништвом, док је унутрашњи службени језик (најинтернији званични језик) језик који се употребљава у кореспонденцији чиновника у уредима и надлештву, а који се не односи на саобраћај са странкама.

појављује се рукопис чувене граматике босанског језика коју је саставио професор сарајевске гимназије Франо Вулетић.¹¹

3. Година 1892: друга ревизија правописа (неуспјела инаугурација босанског језика). „Утврђена правописна правила 1883. године била су обавезна за школе и за све јавне државне службе” (Папић 1973: 427). Њихова примјена се поштовала, али, непуну деценију након усвајања званичног правописа (1892), након бројних притужби које се појављују у штампи, Заједничко министарство финансија у Бечу тражи од Земаљске владе да преиспита и провјери усвојену правописну праксу. У свом Извјештају¹² Земаљска влада наглашава да се при усвајању одлука водило рачуна о босанскохерцеговачкој аутохтоности и да се језик у уџбеницима лиши утицаја из окружења. Влада подсјећа да је основа за нормирање био Вук-Даничићев фонетски правопис, али и због тога што је тај језик доста сличан народном (босанскохерцеговачком) говору са основом (источнохерцеговачком) вуковске норме. Међутим, када се посматрају ставови о правопису и језику у читанкама све чешће се истиче босанско-херцеговачка аутохтоност и намјера власти да се језик у уџбеницима излаже „што је могуће више чист и слободан од различитих утицаја са стране” (уп. Папић 1973: 428). У литератури и доступној грађи тешко је процијенити да ли је Влада формирала нову комисију која је извршила ревизију актуелног правописа или су то ставови већ формиране комисије која је годинама ревидирала садржаје уџбеника. Оно што је поуздано, а још је очигледније наглашавањем босанско-херцеговачке аутохтоности, јесте да је овај Извјештај активирао Јагићево учешће у расправи о *босанском језику* и аустроугарском креирању језичке политике у БиХ.

Да би успио у својим политичким ставовима о *босанској нацији*, Калај вјешто уплиће Ватрослава Јагића, Миклошичевог¹³ наследица на Катедри за словенску филологију у Бечу. Учинивши Јагићу приватне политичке уступке, Калај се надао да ће уз његову подршку провести идеју о *босанском језику* као језику који је другачији од сусједних – српског и хрватског. Иако је знао да научно не може потврдити, Јагић брани Калајев став, правдајући га да су у Босни све публикације, и школске и научне, „писане узорним језиком и то оним, што га Срби зову српским, а Хрвати хрватским” (*Bošnjak* 29/1896)¹⁴, али да се тиме „спор није завршио, јер ’кажу ли Хрвати да је то

¹¹ Вулетић условљава Владу да ако се граматика штампа под називом *Граматика босанског језика* да се не објављује његово име као аутора, јер он не признаје да постоји *босански језик*. Влада је текст граматике послала Францу Миклошичу на рецензију и стручно мишљење, а овај, да би избјегао децидан одговор који очигледно није био у интересу Владе, препоручује Даворина Неманића да прегледа текст и да да своје мишљење.

¹² Архив БиХ, бр. 7683/БХ 1892 (према: Папић 1973: 427).

¹³ Калају није успјело да приволи Франца Миклошича, у своје вријеме највећег ауторитета словенске филологије, да призна постојање *босанског језика*. Међутим, Миклошич је јасно заузимао став о српском и хрватском језику, док је покушај афирмације новог (босанског) језика сматрао бесмисленим. О ставу Миклошича према српском и хрватском језику в. у П. Милосављевић (2002: 201; 492–493).

¹⁴ У *Bošnjaku*, бр. 29, из 1896. у цјелости је објављен Јагићев говор у парламентарној делегацији у којем подржава Калајеву идеју о *босанском језику*. Дигитално издање је доступно на сајту: https://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:SD_F8197432950F7A55D05D2FBAD94E148D-1896-B029

језик хрватски, настаје страшна граја међу Србима, да је српски. И обратно” (исто). Зато је, према Јагићу, потпуно исправно што Калај жели да језик у Босни именује *босанским*.

Охрабрен Јагићевим заузимањем, Калај планира да се у Сарајеву 1897. године одржи први свјетски филолошко-етнографски конгрес на коме се очекује потпуна афирмација *босанске нације* и *босанског језика*. У ту сврху је Земаљски музеј провео анкету о језику у БиХ, а питања су саставили Јагић и Решетар.¹⁵ Анкета је била у форми брошуре, штампана је двоазбучно и разаслата по свим котарима Босне и Херцеговине. На свако питање¹⁶ унапријед је понуђен одговор, а учесници су заокруживали онај који је највише одговарао њиховом (локалном) језичком осјећају. У брошури се налазио и простор у који су учесници могли дописати своја запажања или примјере који нису наведени. По завршетку Анкете, у Земаљски музеј је стигло 215 одговора из скоро свих котара.¹⁷

Одржавање конгреса одгођено је за двије године (1899), да би се на крају потпуно одустало од овог догађаја. „Није сачувана мотивација одгађања конгреса, али се са сигурношћу може закључити да се радило о бојазни режима да се разговори у конгресу не окрену у правцу који не би одговарао интенцијама окупаторске политике у Босни и Херцеговини” (Папић 1973: 431).

Послије овог неуспјеха и сам Калај напушта идеју о *босанској нацији* и *босанском језику*, а 1901 „препушта” Србима и Хрватима да се споразумију како треба да се зове земаљски језик – да ли српски или хрватски или српскохрватски. Босанске муслимане, тј. Бошњаке, потпуно заобилази и више их не помиње у склопу расправе о језику и службеном називу језика.

Посматрајући ову ревизију правописа са нормативног аспекта¹⁸ очигледно је да она није мијењала нити знатно утицала на „природни” развој језичке стандардизације. Насилно форсирање босанскохерцеговачке језичке посебности и покушај њеног издвајања у том погледу од осталих српскохрватских дијелова није дао очекивани резултат, а то је – „Калајев покушај стварања унитарне БиХ, са Босанцима као јединственим народом и босанским језиком као главним обједињавајућим критеријумом тог ’народа’” (Ковачевић 2015: 137).

4. Година 1912: трећа ревизија правописа (рађање српско-хрватског језика). Након Калајеве смрти (1903) за заједничког министра финансија (главног Аустроугарског управитеља за БиХ) именован је Штефан

¹⁵ По завршетку анкете и анализе резултата Јагић и Решетар су само потврдили мишљење које је у науци владало – да се у БиХ не говори једним дијалектом, који се разликује од свих сусједних крајева, већ да се сви дијалекти разних крајева БиХ помало преливају и мјешају са дијалектима сусједних земаља.

¹⁶ Питања су разматрала: избор синонимних облика; однос ијекавштине и икавштине; конгруенцију именице и броја који иде уз њу; асимилацију или губљење консонаната; стабилност гласа Х; деклинацију хипокористика типа *Пере/Пера* и сл.

¹⁷ По методи провођења и анализи одговора, ова анкета неодољиво подсјећа на *Анкету о јужном или источном наречју у српско-хрватској књижевности* коју је 1913/1914. године провео Ј. Скерлић. Детаљније о овој анкети в. у Брборић (2016).

¹⁸ Оука (2006: 90) наводи да је анкетни материјал остао неискориштен, и лингвистички и политички, јер је чињенично оспоравао званичну политику, а да је и самом Решетару, који је радио на припреми анкете, материјал ускраћен за научну обраду.

Буријан, који је био знатно толерантнији и попустљивији према националним организацијама, установама, удружењима и листовима. Под његовом управом долази до „попуштања” у језичкој политици, а највећи уступак се односио на промјену имена језика. Земаљска влада 1907. издаје наредбу „да се дојакошње називање језика ових земаља као ’босански језик’ у укупном званичном саобраћају и у свим исправама земаљских власти, уреда и завода, онда у било каквом пословању земаљског ерара, има посве напустити, те да се у будуће за земаљски језик без изузетка има вриједити званични назив ’српско-хрватски језик’” (Папић 1973: 434).¹⁹ Већ наредно, ново издање помињање граматике босанског језика мијења се у назив *Грамматика српско-хрватског језика*, без промјене њеног садржаја. До 1911. у БиХ није било знатнијег отпора према називу и употреби језика. Већ ове године, због испољавања међунационалног незадовољства и међусобног оптуживања у екстремним листовима (*Хрватски дневник*, *Српска ријеч*), оживљавају језичке проблематике.²⁰ Исте године (1911) Земаљска влада приступа модернизацији уџбеника, што отвара питање језика и правописа у њима, и повода да се последице „тридесет година” поново осврне на питања правописа” (Шипка 2001: 107). Своју одлуку Влада образлаже бројним правописним несугласицама и проблемима који се јављају у школској пракси. Зато 1912. предлаже комисију која би извршила ревизију правописа, а нарочито изнијела свој став по сљедећим питањима:²¹

- треба ли се Вук-Даничићев правопис и у будуће, као званичан начин писања у Босни и Херцеговини, непромијењен оставити или би ваљало, задржавши његове прокушане основе, у појединостима га измјенити, надопунити или тачније одредити;
- који начин писања треба препоручити за више везаних ријечички појам;
- да ли су дозвољени изузеци за писање честице „не” ако она негира временску ријеч, да се може са истим скупа писати (*не ћу* или *нећу*; *не ћеш* или *нећеш*);
- како да се код примјене латинице пишу француске, енглеске или друге стране ријечи;

¹⁹ Закон о уређивању званичног и наставног језика у Босни и Херцеговини, у којем се децидно наводи да је „српско-хрватски језик званични језик у свим босанско-херцеговачким властима, уредима и земаљским заводима...”, усвојен је 30. децембра 1913. на II сједници Сабора Босне и Херцеговине (Архив БиХ, бр. 10/1914).

²⁰ Може се рећи да проблеми око језичке политике крећу још 1910, по отварању Босанског сабора, јер низ посланика се буну због „запостављености домаћег елемента у јавним службама и тражи измјену прописа и постојеће праксе у погледу употребе њемачког језика” (Јузбашић 1973: 30). Осим ових приговора, у Сабору почињу и оштрије националне нетрпеливости и препирке. Нпр. Иван Шарић, члан Хрватске католичке удруге, не признаје у Босни и Херцеговини, осим Хрвата, никакав други народ, што изазива велико негодовање код српских посланика и протест Муслиманског саборског клуба.

²¹ Ову комисију чинили су Никола Симић, Петар Кочић, Шћепан Грђић, Сафет Башагић, Осман Нури Хацић, Мартин Беђанић, Никола Ђурић, Тугомир Алауповић, Владимир Ћоровић, Јозо Дујмушић и Иван Ренђево.

- како треба да гласи номинатив сингулара грчких и латинских властитих имена;
- одговарају ли правила за растављање ријечи на слоге, који се налазе у граматици изданој од Земаљске владе;
- да ли има потреба да се мијења правило о употреби запете;
- треба ли коначно увести за ћирилично слово *ђ* у латиничном писму мјесто скупног знака *đj* једноставно *đ*.²²

Иако је Влада првенствено тражила одговоре на наведене дилеме, Комисија радом обухвата и друге правописне проблеме,²³ а у своме раду се ослања на Броз-Боранићев правопис. Папић (1973: 438) наводи да је Комисија исцрпно радила, да су се рјешења око неких питања лако проналазила, а око неких се гласало и већински одлучивало, а да је опет политика „умијешала своје прсте”, види се из приговора Н. Симића, филолошки најобразованијег члана Комисије. Његов приговор се односи на то „да се Влада није држала свих закључака за које се изјашњавала комисијска већина”. Зато Папић (1973: 440) закључује да се „ова ревизија више односила на утврђивање старог него на увођење новог”.

5. Закључак. У Босни и Херцеговини живе три већинска народа: Срби, Хрвати и Муслимани (Бошњаци), различите конфесионалне припадности. По питању језика Босна и Херцеговина је кохерентна цјелина, са незнатним дијалекатским разликама, које су се у почетку стандардизације нивелисале, да би се сада неприродно наглашавале. Питање језика и писма више су представљали политички проблем који се временом знао додатно компликовати, нарочито страним утицајима, и који је често био механизам за одржавање међунационалне тензије. Развитак језичке норме у Босни и Херцеговини, као што је и приказано у овом осврту, прошао је кроз четири кључна периода: незванични почетак језичке стандардизације кроз „буђење” штампане ријечи и прихватање вуковске норме и ортографије (Турски вакат); званично успостављање кодификације и прва званична језичка политика у БиХ (Прва ревизија правописа); „насилно” прекрајање језичке ситуације у политичке сврхе окупатора, игноришући мишљења највећих лингвиста тог времена (Друга ревизија правописа); и коначно дефинисање језичке политике „Законом о уређивању званичног и наставног језика у Босни и Херцеговини” (Трећа ревизија правописа).

Сваки период је „наметао” званично име језику. Османлије су језик у Босанском и Херцеговачком вилајету именовали *босанским језиком*, дословно по вилајету у којем се „другачије” говорило, не водећи при томе рачуна о

²² Коначна правописна рјешења, по свим наведеним тачкама, могу се пронаћи у виду документа код Јузбашаћа (1973: 122–126).

²³ Поводом анкете Влада је затражила мишљење од М. Решетара о ревизији правописа и саставу Комисије. Тим поводом Решетар се писмом обраћа Божидару Чоровићу (који је у то вријеме радио у Заједничком министарству финансија) са својим виђењем ревизије и комисије. Том приликом наводи да је битно да се ријеше и други правописни проблеми, а најважнији међу њима се односи на питање да ли ће се писање ћирилицом и латиницом потпуно слагати. Он предлаже Комисији да се придржава Броз-Боранићевог правописа.

лингвистичким основама за такав назив, а именом се обухватало цјелокупно босанскохерцеговачко становништво, односно и Срби и Хрвати и Муслимани (Бошњаци). Такав став (о *босанском језику* и *босанској нацији*) у потпуности је одговарао окупаторским тенденцијама Аустроугарске монархије која је жељела да БиХ изолује од националних веза са сусједним земљама, да би је потом што лакше асимилирала у састав Монархије. Зато је интересовање за језичко планирање много озбиљније и систематичније, што доводи до званичне кодификације и повремених „освртања” на створену норму, али и на сам назив језика – од „наслијеђеног” и форсираног *босанског језика* се долази до коначног (лингвистички колико-толико оправданог) *српско-хрватског језика*.

Уплитање политике у језичко питање у БиХ траје од самог почетка стандардизације па до данашњих дана и често се користи као средство међунационалног утицаја – смиривања или подизања напетости – у зависности од тренутне потребе.

ЛИТЕРАТУРА

- Босанска вила 1910:** *Босанска вила*, 1910, бр. 12/15: https://digitalna.nb.rs/view/URN:NB:RS:SD_B23ACC13C096C0AC62D73D55CF57B785-1910-06-B012-15?virtuelnc=NBS/Periodika/knjizevnost (приступљено 8. 12. 2025)
- Брборић 2016:** Вељко Брборић, *О анкети Јована Скерлића у Српском књижевном гласнику*, Београд: Чигоја штампа.
- Јузбашић 1973:** Dževad Juzbašić, *Језичко питање у аустроугарској politici и Bosni i Hercegovini pred Prvi svjetski rat*, Sarajevo: Svjetlost.
- Ковачевић 2015:** Милош Ковачевић, *Српски језик између лингвистике (науке) и политике*, Бања Лука: Друштво наставника српског језика и књижевности Републике Српске.
- Краљачић 1987:** Tomislav Kraljačić, *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini (1882–1903)*, Sarajevo: Narodna i univerzitetska biblioteka BiH.
- Крушевац 1978:** Todor Kruševac, *Bosanskohercegovački listovi u XIX veku*, Sarajevo, Veselin Masleša.
- Куна 1981:** Herta Kuna, *Jezik štampe u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo: Institut za jezike i književnost u Sarajevu.
- Куна 1983:** Herta Kuna, *Neki problemi jezičke standardizacije u Bosni i Hercegovini krajem XIX vijeka na materijalu jezika štampe*, *Književni jezik*, 12, 3, Sarajevo, 113–125.
- Милосављевић 2002:** Петар Милосављевић, *Срби и њихов језик (хрестоматија)*, Београд: Требник.
- Окука 2006:** Miloš Okuka, *Srpski na kriznom putu*, Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Папић 1973:** Mitar Papić, *Iz prošlosti srpskohrvatskog jezika i pravopisa u Bosni i Hercegovini*, *Pregled*, 4, Sarajevo, 422–442.

Папић 1972: М. Папић, *Школство у Босни и Херцеговини за вријеме Аустро-угарске окупације (1878–1918)*, Сарајево: Веселин Маслеша.

Реметић 2012: Слободан Реметић, Језик и писмо у Босни и Херцеговини од Бука до наших дана, у: *Језик и писмо у Републици Српској*, Бања Лука: Академија наука и умјетности Републике Српске, 37–66.

Шипка 2001: Milan Šipka, *Standardni jezik i nacionalni odnosi u Bosni i Hercegovini (1850–2000)*, Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.

Saša M. Đukić

A REVIEW OF THE ESTABLISHMENT OF NORMS AND THE REVISION OF THE ORTHOGRAPHY OF THE SERBO-CROATIAN LANGUAGE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA DURING THE PERIOD OF AUSTRO-HUNGARIAN OCCUPATION

Summary

This paper analyzes the reasons and outcomes of the work of orthographic committee initiated by the National Government of Bosnia and Herzegovina in 1883, 1892, and 1912, concerning the revision of the Vuk–Danicic phonetic orthography and the use of script. On these occasions, the National Government organized the work of committees and conducted surveys in an effort to resolve the question of language in Bosnia and Herzegovina. Three majority peoples live in Bosnia and Herzegovina – Serbs, Croats, and Muslims (Bosniaks) – with different confessional affiliations. In terms of language, Bosnia and Herzegovina forms a coherent whole, with minor dialectal differences that were initially leveled out but have since become more emphasized. The question of language and script represented more of a political problem, which over time became further complicated, particularly by foreign influences. The development of the language norm in Bosnia and Herzegovina went through four key periods: the “awakening” of the printed word and the acceptance of the Vukovian norm and orthography (the Ottoman period); the establishment of codification and the first official language policy in Bosnia and Herzegovina (the first orthographic revision); the “forced” reshaping of the linguistic situation for the political purposes of the occupying authorities (the second orthographic revision); and the final formulation of language policy through the “Law on the Regulation of the Official and Instructional Language in Bosnia and Herzegovina,” adopted in the Bosnian Parliament (the third orthographic revision). Each period “imposed” an official name for the language, and changes in the name also directed the use of script. Analyzing the results of the revisions – excluding the period of the first revision, when official codification and language policy were established – there were no significant interventions that altered the natural course or established a different development of the language in Bosnia and Herzegovina. In other words, the imposition of the idea of the existence of a Bosnian language was politically motivated, and the subsequent struggle over the name of the language and the equality of scripts represents only a sequence in the “natural” course of development and the influence of neighboring centers.

Keywords: orthography, Bosnia and Herzegovina, Austro-Hungarian Monarchy, Serbo-Croatian language, Bosnian language.